

ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ

НАЈНОВИЈИ МАТИРОЛОГИОН СРПСКЕ ЦРКВЕ

Са пропашћу српске средњовековне државе почела су мучеништва српске цркве, управо њеног клира и народа, који су овде, на Балкану, својим костима издали, а својом крвљу малтерисали бедем који је служио вековној одбрани Европе од османлијског освајања и угњетавања. Ова мучеништва су се столећима настављала, све до најновијег времена. Она су се чак и повећавала са сменом завојевача наших области, тако да су у овом нашем, двадесетом веку, достигла кулминацију страве и ужаса.

Кад је у Првом светском рату српски народ уложио надчовечанске напоре за своје ослобођење и српска црква опет дала огромне жртве, јер је изгубила око 350 својих свештеника, који су поубијани или страдали у ропству у Бугарској и у логорима црно-жуте монархије, с правом се претпостављало да је то последња велика Голгота наша. Међутим, после једва двадесетак година српска црква и њено свештенство доживљавају у току Другог светског рата још страшнију калварију, којој нема примера у историји света.

Историја је знала да увек правилно процени све жртве српске цркве, а потомство да им се на видан начин, колико-толико, одужи. Тако треба да буде и са нашим најновијим жртвама поднетим у току Другог светског рата. Овове ће свакога у пуној мери допринети и „Споменица православних свештеника — жртва фашистичког терора и палих у народнослободилачкој борби“, која се недавно појавила у луксузном издању Савеза удружења православног свештенства Југославије (Београд 1960, 216, 4^о са 282 фотографије). Споменицу су уредили свештеници Милан Смиљанић, Ратко Јелић, Душан Штрбац, Илија Ђук, Драгољуб Јанковић, Средоје Маџулов, Боро Станковски и Митар Кажих, а уметнички опремио академски сликар Пиво Караматијевић. Њихова жеља је пре свега била да остане „што видније податке о православном свештенству нашега доба“ (7), да потсете цео свет на нечувена „клања, убијања маљевима, масакрирања свих врста, исмејавања жртава и гажење људског достојанства“, која су у току последњег рата достигла свој максимум (9) баш у нашим крајевима; у којима су српски православни свештеници подједнако страдали са својим народом од стране окупатора Немаца и Италијана, од њихових главних помагача усташа и Мађара. И заиста у све поједине биографије свештеника — мученика унети су најелементарнији подаци, без икаквог уметничког дотеривања, тако да су све странице Споменице, сваки њен ред, сведочи — документи ужаса. А читаоцима неће бити тешко, макар били и са врло мало маште, да схвате о каквим се све ужасима радило приликом злочиначког пировања наших непријатеља, кад виде како су масовно убијали не само метком, него и ножем, камењем, тојагом, маљем, ћускијом и бацањем у јаме све претставнике православне цркве и носиоце црквеног живота: искушенице, монахиње, игуманије; искушенике, монахе, јеромонахе, игумане, архимандрите; ђаконе, протођаконе, презвитере, протопрезвитере; богослове, теологе, професоре теологије; децу свештеничку, попадије; епископе, митрополите, патријарха. Највећем броју тих страдалника овом Споменицом преживели свештеници плету „још један венац захвалности“. „Са дубоком побожношћу и великом захвалношћу доливамо — каже један од њих, прота Милан Смиљанић — уље у кандило и палимо воштаницу над овим светлим гробовима. Нека овај пламен светли на вечита времена и нека будућим поколењима буде пример како треба живети, радити и мрети за домовину“ (14).

Поред предговора који је написао прота Милан Смиљанић (7—14), Споменица доноси у првом делу (19—28) биографије епископа-мученика и страдалника: патријарха српског Гаврила Дожиха, митрополита добро-босанског Петра Зимоњића, митрополита загребачког Доситеја Васића, епископа бањалучког Платона Јовановића, епископа горњокарловачког Саве Трлајића, епископа захумско-херцеговачког Николаја Јокановића и епископа чешког и моравско-шлеског Горазда Пављина. У другом делу

(31—151) налазе се најпре биографије 352 свештеника који су мученички завршили свој живот у периоду од 1941—1945, а затим биографије 21 истакнутог свештеника, који су од последица рата умрли после 1945 године (155—172). Последњи део Споменнице доноси на првом месту историска документа: а) Факсимил посланице коју су српско православни свештенство и богословска омладина, са своје скупштине одржане у Српској Јасеници (Босанска Крајина) 15 новембра 1942, упутили свештенству и народу на слободној и окупираној територији Југославије; б) проглас српско-православног свештенства далматинске епархије упућен народу са састанка одржаног на ослобођеној територији Далматинске Буковице 21 октобра 1943, и в) факсимил честитке коју су упутили православни свештеници из редова НОВ и ПО Југославије о Божићу 1944 године. У Споменицу су затим ушли литерарни прилози: „Сећање на једног борца — о годишњици смрти проте Караматијевића”, које је написао Воја Лековић (182—188) (објављено најпре у „Делу”, V, 1959, 12) затим: „Свештеници у логору „Даница” код Копривнице” — из бележнице преживелог свештеника-логораша Димитрије Јоке (189—192), па прилог: „Био је човек” — успомена М. Рашића на једног свештеника и његов боравак у гестаповском затвору (193—195), затим: „Погибија свештеника Јеремије Исаковића” (196), одломак из „Две хронике” (Београд 1957, 105) од Олге Милетић—Шевчик и Надежде Јовановић, па одломак: „Ноћ проклетства” (197) из дела Мирка Милојковића: „Крв на лишћу” (Београд 1955, 116) и најзад узбудљив напис књижевника Бранка В. Радичевића: „От рук злодјеј убитих”... Субота, 1941, Крагујевац” (198—200), први пут објављен у „Политици” од 1 новембра 1959 године. Споменица на крају доноси поговор који је написао одговорни уредник Душан Штрбац (203—204) и азбучни регистар биографија које су ушле у Споменицу (207—211).

Не може лако да се прочита ни једна од 380 биографија које су ушле у ову Споменицу, без обзира на то што су све написане језиком енциклопедија. Од сваке прочитане и овлаш доживљене речи и данас се човеку диже коса на глави. Па ипак љу би требало да читају и стари и млади, и код нас и на страни, и наши пријатељи и непријатељи. Пријатељи би се опет изнова уверили колико су српска црква и њено свештенство срасли са својим народом, колико су одувек били и остали државотворни и хришћани, а непријатељи би се уверили како и највећа зверства то нису могла да униште. Ми ову Споменицу препоручујемо још и стога што је она — како каже у поговору свештеник Душан Штрбац — „свима светлим патриотским жртвама, поменутих и непоменутих, са фотографијама или без њих, заједнички споменик од стране удруженог православног свештенства ФНР Југославије” (204). Она се може добити код издавача у Београду, по цени: у полуплатну дин. 1.300.—, а у платну дин. 1.500.—

Чед. С. Драшковић

ЕПИСКОП НИШКИ ЈОВАН, БЕСЕДА НА ГОРИ. СТАРА ИСТИНА У НОВОМ ВРЕМЕНУ, НИШ 1959, 127

Писац ове књиге епископ нишки др Јован изабрао је као тему свог књижевног богословског рада најважнији и најпотпунији део моралног учења Господа Исуса Христа, чију је систему дао апостол и јеванђелист Матеј, а које је кроз векове до данашњих дана играло велику улогу не само у животу побожног хришћанског света, који је хтео да постигне највиши степен религиозно-моралног савршенства, него и у научном свету, нарочито богословском. Стога је несумњиво да је др Јован срећно изабрао предмет коме се сав посветио да му да одговарајући литерарни израз.

Писац је у обради овога предмета дао своју систему која је прегледна и која обухвата највећи део Христове Проповеди на гори. Најпре говори о најглавнијим хришћанским врлинама: вери, нади и љубави, а потом о сваком блаженству засебно, да би своја излагања завршио одељцима о трезвености и домаћем васпитању. У обради овога предмета др Јован не само што дубоко продира у смисао ових јеванђелских истина, него иде још даље, па те истине уско и логично повезују са својим богатим богословским и световним образовањем, као и са својим животним иску-

ством, те даје интересантну и како за развитак појединца тако и за рашћење Цркве корисну целину. Стога би ова књига требало да продре и у најшире народне слојеве који имају интересовања за богословско образовање и религиозно-морално усавшавање.

Дим. Димитријевић

FLAVIU POPAN — ĆEDOMIR DRASKOVIĆ, ORTHODOXIE HEUTE IN RUMÄNIEN UND JUGOSLAWIEN. RELIGIÖSES LEBEN UND THEOLOGISCHE BEWEGUNG. SEELSORGERVERLAG HERDER WIEN 1960, 190

У уводној речи издавач ове књиге прелат др Карл Рудолф наглашава да се актуализираној екуменској мисли неће послужити никаквим контроверзама. Напротив, њој ће користити само упознавање са оним што други мисли и хоће, и он у томе види солидан темељ за претстојеће разговоре о уједињењу цркава. У овом убеђењу је и Österreichisches Seelsorge-Institut прихватио сугестију да упозна православље ближег Истока, конкретно цркве Југославије и Румуније. Ова књига је стога и дошла оно што су приликом »Theologischen Tag«-а у Бечу, одржаног 4 и 5 новембра прошле, 1959 године, говорила „два стручњака, један из земље, а један присан познавалац друге земље. Оно што су нам они знали да кажу било је у једном случају скоро сензационално, а у другом тако богато обавештењима, да ми мислимо — како каже др Рудолф — да то треба изнети ширем кругу заинтересованих“ (9).

а) Први део књиге чине два предавања која је одржао др Ф. Попан из »Acta philosophica et theologica« — Societas Academica Dasotomana, дакле стручњак за област Румунске православне цркве, препоручен од стране Папског оријенталног института у Риму. Његово прво предавање на тему: „Религиозни живот у румунском православљу“ бави се питањима организације Румунске православне цркве, њеним односима с државом, интелектуалним и религиозним образовањем свештеника и религиозним животом народа, а у другом: „Нова румунска православна теологија“ говори се о реалистичкој теологији, новој интерпретацији Св. писма, догматском развоју, схватањима румунских теолога појмова универзалне и националне цркве и васељенског (православног) сабора и раду око тога. Док прво предавање обилује многим објективним подацима, докле се аутор у другом није могао ослободити свога гледишта које у приличној мери одражава револт чисто политичке природе, а кроз које је сервирао извесне податке. Стога се за ово не би могло рећи да ће у свему одговорити замисли приређивача, одн. издавача ове књиге. За жаљење је што ће ова предавања на Западу бити примљена без могућности критичког процењивања стога што румунска теолошка мисао тешко продире ван својих етничких граница, нешто због језика који се у свету слабо зна, а још више због њиховог слабог саобраћаја са иностраним западним светом.

Ћед. С. Драшковић

б) Професорима Богословског факултета који одлазе у иностранство ради стручног усавршавања указују се погодне прилике да пред заинтересованима, било да су то протестанти или римокатолици, говоре о разним проблемима православне цркве уопште и Српске цркве посебно, било преко радија и телевизије, или преко реферата који се држе пред свечаним црквеним и теолошким скуповима. Тако и професори овога факултета претстављају православну богословску науку, посебно нашу, те се људи са стране који су заинтересовани за православље могу с њим упознати не само преко грчких и руских теолога, него и преко наших. Стварно, наступи наших професора немају увек трајан и општи публицитет, али има и изузетака. То претстављају два предавања које је држао професор Драшковић, а који су штампани у књизи, чији је наслов дат у почетку.

Намера др Драшковића била је да у својим предавањима, како сам каже, сумарним прегледом да приближну слику о савременом стању православне цркве у Југославији. У том циљу своја излагања, управо своје прво предавање почиње са приказом стања у коме се Српска црква налазила до уједињења, да би потом истакао сам акт уједињења и стање њено пред почетак Другог светског рата, а онда се задржао на последицама овога рата и детаљнијем излагању стања после рата, у новој стварности, говорећи опширније о правном положају Српске цркве на основу посто-

јећег закона о верским заједницама. Видно место заузима приказ стања у коме се налази богословска наука код нас, — што је био предмет његовог другог предавања, а у ком се указује на проблематику којом се професори овог факултета баве у својим радовима штампаним у разним публикацијама за последњих петнаестак година.

Иако ова предавања дају само сумаран преглед стања наше цркве у најновије време, ипак ће корисно послужити иностранству да се бар донекле упозна са приликама у којима Српска црква живи и о напорима који се чине да се одржи и унапреди.

Дим. Димитријевић

СЕРГИЈЕ В. ТРОИЦКИ, СПОР СТАРОГ РИМА СА НОВИМ НА СТРАНАМА СЛОВЕНСКЕ КРМЧИЈЕ. САН, ПОСЕБНО ИЗДАЊЕ КЊИГА СССХХИИ, ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА КЊ. 34, БЕОГРАД 1960, 68+7 СТР. ФАКСИМИЛА

За последњих десет година проф. Троицки је обогатио нашу науку са неколико драгоцених расправа из области извора канонског права, нарочито канонског права словенских цркава. Ови радови су драгоцени како по проблематици коју расправљају, тако, а можда и више, по открићима и резултатима до којих је у њима дошао. Поред тога он се ухватио у коштац са оним најтамнијим а стога и најтежим периодом наше црквене историје и историје црквеног права код Словена, периодом који обухвата време од примања хришћанства до постанка српског номоканона за време Светог Саве. То је период међусобне борбе Цариграда и Рима о црквену превласт на Балкану из кога су остали многи анонимни извори и у коме су вршене и разне злоупотребе, па је тешко одвојити оригинал од копије и стварни докуменат од фалсификата. Због тога су радови проф. Троицког у толико значајнији што је у њима расветљено неколико важнијих, а често и спорних питања. Тако он и у овој својој најновијој расправи са приличном сигурношћу исправља једну погрешно постављену тезу.

Овде проф. Троицки указује како и највећи научни капацитети могу неку ствар да упуте погрешним путем и то се, обзиром на њихов ауторитет одржава дуже времена и изазива многе непријатности и расправе. Тако је напр. Јагић у своме раду „Хисторија књижевности народа Хрватскога и српскога“ (Загреб 1867), на основу једног раздвојеног предговора у Иловичкој Крмчији одрекао ауторство Светом Сави за светосавску Крмчију, што је изазвало безброј расправа и непотребног лутања скоро читав један век. Исто тако је један од највећих руских канониста проф. А. С. Павлов у својој расправи: „Анонимни грчки чланак о преимућству цариградског патријаршијског престола и његов стари словенски превод са две важне допуне“ („Византиски Временик“, 1897. т. IV) на скоро невероватан начин, само на основу дубоке старости словенског језика приписао словенском апостолу св. Методију један трактат који говори о привилегијама цариградске патријаршијске катедре, и једну схолију која оповргава тај трактат а брани примат римске катедре. На основу ове погрешне хипотезе проф. Павлова скренута је научна мисао о раду словенских апостола на погрешан пут. Стога су римокатолички писци, као Мартин Жижи, Франц Гривец, Феликс Шмид и др. на основу поменуте схолије коју је „тобож написао или превео“ св. Методије, доносили разне погрешне закључке да су напр. словенска браћа били браниоци римског примата у цркви и да су они све цркве у словенским земљама потчинили Риму. Зато Мартин Жижи и пише: „Позовимо нашу браћу у Русији и на Балкану нека поново прочитају и промисле о радовима својих оцева по вери. Онда ће констатовати да су, угледајући се на шизматичку Византију отступили од старог предања“ (3).

Ова погрешна теорија о Методију као писцу поменуте схолије и произвољно извођење закључака од поменутих писаца изазвало је оштру критику других научних радника, као Рутковског, Вајнгарта, Бенешевића и др., али све до појаве ове расправе проф. Троицког ово питање није било ни приближно решено. Проф. Троицки на основу историје постанка, грађе и филолошких особина ових споменика доказује да ни оригинали нити словенски преводи трактата и схолије немају никакве везе са словенском браћом Кирилом и Методијем. Уз то он доказује и то да они никако нису постали у Моравској, него негде на другом месту.

Излажући историју постанка ових споменика проф. Троицки каже: „Трактат са схолијом јесте споменик огорчене борбе Старог и Новог Рима, али се таква борба није водила у Моравској, која се налазила доста далеко од Византије, него у суседној Бугарској, чије је становништво било покрштено од мисионара Новог Рима, па је овај сматрао да због тога има и законску основу за јурисдикцију над бугарском црквом, а мешање Старог Рима у бугарске црквене послове сматрао је за антиканонску агресију” (21). Наиме, Бугари су покрштени до 864 године од мисионара из Цариграда. А да би јаче везали тек покрштене Бугаре за себе, у том циљу из Цариграда су послали младој бугарској цркви један специјално за њих спремљен примерак зборника црквених правила и грађанских закона — *номоканон у XIV наслова* тзв. тарасијевске пре фотијевске редакције. У томе номоканону истакнута су сва она места која говоре о привилегијама цариградске катедре, а испуштена сва она места из канона и закона која говоре о самосталности епископа појединих народа, као напр. 34 ап. и 69 трулско пр. Исто тако изостављена су и сва она места из којих би се могло ма шта закључити о примату римских папа. Овако дефектном примерку овог канонског зборника додат је и посебан део — трактат о привилегијама цариградског престола, где су скупљени само они канони и грађански закони који су повољни за цариградског епископа (19). Овим се ишло за тим да се прикаже како је Нови Рим — Цариград наследио примат од Старог Рима (22) и после пада западног дела Римске империје постао једини центар хришћанства. По мишљењу проф. Троицког оригинал овог додатка — трактата на грчком језику постао је негде на двеста година пре појаве словенских апостола Кирила и Методија, а његов постанак је уследио као резултат огорчене борбе између Рима и Цариграда за превласт у цркви.

До пада Рима 476 године римским епископима је била главна основа за одржавање теорије о примату то што је Рим био престоница, а после пада Рима они стварају неку нову теорију са тобож јеванђелском и догматском основом за то. Међутим касније, пошто је Цариград постао престоница, он користи ранију теорију о примату и на основу ње почињу „покушаји за признање примата епископу Цариграда, као епископу једине престонице у царевини” (19). Ови „покушаји” су из политичких разлога најпре долазили од стране византиских царева. Тако цар Зенон издаје патријарху Акакију једну конституцију којом цариградску цркву назива „мајком свих хришћана”, а њеном епископу даје право да претседава „пред свим осталим епископима” (19). Ово исто потврђује и цар Јустинијан уношењем Зенонове конституције у свој кодекс. Он у својој 123 новели тражи „да сви епископи (значи и римски) који долазе у Цариград могу доћи код њега само посредовањем цариградског архиепископа” (19).

Тежњу византиских царева о превласти Цариграда прихватила је доцније и црква. Стога је за време цариградског патријарха Сергија (610—638) и цара Ираклија, кад се радило на уздизању моћи Византије, у канцеларији цариградске патријаршије и састављен један спис — трактат, у који су ушли поједини канони, саборски акти, царски закони и архивски материјал са циљем да се свим тим докаже преимућство цариградске катедре над другим црквама. Поређењем материјала и текста који се налази у овом трактату са текстом грчких зборника — номоканона у 50 и 14 наслова, проф. Троицки долази до закључка да је трактат постао између 610 и 629 г. и да је служио за унутрашњу употребу Цариградске патријаршије. Тај и такав трактат 865 г. придодат је оном крћем номоканону у 14 наслова, који је био припремљен за новоосновану бугарску цркву и тако постао саставни део тога зборника. А како је тај зборник постао и званични зборник за бугарску цркву, то је он имао и велики значај у историји словенских цркава (22).

Јурисдикција цариградске катедре над младом бугарском црквом трајала је врло кратко време. Међутим, већ 866 године, дакле свега две године после крштења, она је потпала „под јурисдикцију Старог Рима” под којом је остала четири године. „Нова власт отерала је из Бугарске грчко свештенство, заменила га својим, у чијем су саставу била и два епископа, те, наравно, није могла да не скрене пажњу и на канонски зборник којим се руководила бугарска црква” (23). Али пошто га они нису могли „заменили неким латинским канонским зборником, јер латински језик није био познат у Бугарској”, а с друге стране и „западна црква” у овом периоду „већином се руководила преводима грчких канонских зборника” то су овај зборник задржали у употреби, али су се са његовим додатком — трактатом обрачунали. Да би оспорили важност трактата они су у зборник, после трактата, додали једну *схолију*, којом се оповргава трактат и супротно њему-доказује „да уствари примат у цркви припада”

једино „римском папи“ (2). На основу свега тога проф. Троицки долази до закључка да је схолија написана баш за време „управљања бугарском црквом од стране Стараго Рима“ (23), а на основу материјала који се налази у њој да ју је написао папски библиотекар Атанасије (23) и то на грчком, као што су били и трактат и номоканон. А лошто је била унета у званични примерак номоканона, то је, једно због ауторитета који је имао зборник, а и због ниског образовања преписивача, ова схолија преводена и преписивана заједно са осталим материјалом зборника (51). Негде после 887 сви ови делови канонског зборника били су преведени на најстарији словенски језик. На основу правописа и језичких особина и погрешака проф. Троицки закључује да је прототип зборника са оба његова додатка био преведен у Бугарској и то „вероватно у Преславском манастиру“ (45) за време бугарског цара Симеона.

Превод или састав трактата и схолије је немогуће приписати словенским апостолима. За ово проф. Троицки има више разлога:

1. Што се трактат и схолија налазе само уз онај крћи номоканон од 14 наслова који је предат бугарској цркви, после њихова крштења, и који је преведен после смрти солунске браће, а нигде се не налази уз скраћени номоканон од 50 наслова, који је превео Методије.

2. Постоји јасна разлика у идеологији Методијева критеријума с којим се он руководио приликом преводјења и састављања свога зборника и оне идеологије коју заступа аутор схолије. Тако Методије, као поборник једнакости и независности националних помесних цркава, у своме преводу зборника испушта све оне каноне, које су на Западу тумачили у смислу супрематије римског епископа. Насупрот томе у зборник уноси све оне каноне који иду у прилог једнакости и равноправности свих помесних цркава. У папистичкој пак схолији брани се и заступа теорија о врховној власти римског епископа, који по божанском праву има власт и над васељенским саборима. Осим тога у схолији се налазе и такве историске и канонске погрешке које се тичу источне цркве, а које се ниуком случају не би могле приписати тако високо ученим и просвећеним члановима источне цркве, као што су то били браћа Кирило и Методије.

3. Исто тако се убедљиво може доказати да Методије није превео ову схолију и на основу разлике у карактеру и лингвистичком саставу превода схолије и превода Методијева зборника. Методије је преводио слободно, старајући се да само пренесе тачан смисао грчког текста, док преводилац трактата и схолије преводи буквално реч по реч, не старајући се о томе да ли ће читалац разумети смисао његова превода. Осим тога разни грчки канонски и литургијски термини у схолији и трактату преведени су оним словенским речима и изразима који се налазе у источнобугарским крајевима, различитим од оних који се налазе у зборнику који је превео Методије. Методијеви термини су карактеристични за моравске споменике.

4. Не може Методије бити аутор ни схолије ни њеног превода због тога што је он превод номоканона уз који су везивали схолију извршио не при крају свога живота, већ у почетку своје мисије у Моравској, и то пре него што се налазио под папском јурисдикцијом и кад није имао мотива да би штитио папску идеологију.

Надамо се да је писац овим радом учинио крај једној заблуди на којој су засниване разне производне претпоставке о раду и идеологији словенских просветитеља, св. браћа Кирила и Методија.

Уз рад је писац додао критички текст трактата и схолије на грчком, исправљени текст старословенског превода и њихов превод на српски и тиме још више повећао значај овога свога рада.

Бл. Гардашевић

DER SEELSORGER

MONATSSCHRIFT FÜR ALLE BEREICHE PRIESTERLICHER REICH-GOTTES-ARBEIT. XXX. JAHRGANG, 1959/60

Месечни часопис за све области свештеничког рада, чији је издавалац и главни уредник Domkapitular Prälat Dr. Karl Rudolf, а власник и издавач Verlag Herder у Бечу, навршио је ове године тридесету годину свога издажења (окт. 1959 — окт. 1960). Часопис је успео да окупи на сарадњу бројне професоре универзитета и истакнуте свештенике. Он по правилу доноси расправе и чланке из свих области теолошке

научне теорије и црквене праксе, који су у вези са стварним животом и увек са циљем да објасне и помогну црквеним људима да што успешније делују у свету, одн. обављају свој рад на остварењу Царства Божјег на земљи.

Између многобројних прилога које је часопис донео у својој тридесетој години истичу се: Испитивања у области надприродног (проф. Hohenwarter); Тамна ноћ у плану спасења света (O. Schneider); Које „снаге“ стоје иза данашњег материјализма (13 сарадника); Црква и свет (S. Siedl); Шта већ више столећа слаби животну снагу хришћанства (F. Felber); Спиритуалитет брака (R. Fischer-Wolfpert); Шта је немачком католицизму донело послератно време (R. Svoboda); Питање Алжира гледано хришћански (P. Carteron) итд. Још већу вредност претстављају прилози: Посећење свештеника кроз службу (K. Rudolf); Духовна и црквена ситуација у данашњем клиру (P. A. Dolezal); Јединство прошлости и садашњости у пастирству (J. Liener); Парохија и мистерија (K. Metzger); Парохија као центар и јединство пастирског планирања (проф. M. Pfliegler); Типологија парохија (проф. M. Pfliegler); Стари парох и млади капелан (проф. M. Pfliegler); Будући задаци великоварошког пастирства (Handloss); Помоћни мотиви у вођењу деча (J. Donner); Проблеми мисије у источноазијском простору (P. Heidrich).

Од прилога који су у непосредној вези са праксом истичу се: Проблеми „категоријалног пастирства“ (E. Bodzenta); Нови путеви домаће мисије; Ваншколско литургијско васпитање; Пастирство у предузећима Аустрије (R. Weiler); „Техничка аскеза“; „Радио-курс теолошког образовања световњака“ итд.

У одељку часописа: „У сусрет сабору“, истичу се прилози: На местима најстаријих сабора (проф. K. Binder); Централизам и децентрализација у цркви (H. Heimerl); Византијска црква и питање њене уније с Римом (проф. K. Binder); Мисли уз претстојећи сабор (F. Felber и J. W. Binder) итд.

Од ширег значаја су и прилози посвећени објављивању речи Божје: Медитације на маргини (J. W. Binder); Себични и несебични следбеници Исуса, Тумачење Mt. 8, 19—22 (проф. P. S. Grill O. Cist); Библиско-историски метод учења (J. Klement); Библиски рад у парохији (W. Würbel); Религиозност на странпутици (Ph. Schmidt); Васпитање за живот с Богом (K. Tilmann); Томино јеванђеље из Har-Hamadila (J. Bauer) итд. На крају часопис редовно доноси у изводу преглед најактуелнијих прилога објављених у разним часописима и белешке о новим књигама са приказима неких од њих.

Специјалан прилог пастирском богословљу донео је двоброј »Seelsorger«-а (10/11, јули—август 1960), посвећен питањима изградње болничког пастирства. „Он обрађује рад болничког пастира, душебрижника, који данас све више привлачи на себе интересе цркве“, каже у уводу камилијанер P. Volech, референт за болничко пастирство у архиепископском пастирском уреду у Бечу. Пошто „св. литургија постаје све више центар побожности свих религиозних људи, св. тајне добијају своју социјалну функцију, Св. писмо све више постаје књига живота хришћана, световњаци добијају свој активни положај у целокупној структури цркве“, то, најзад, и „Богочовек добија такоређи нови облик“ (K. Rudolf, 435). Овоме треба да послужи и интензивно болничко пастирство. Стога и овај двоброј има за циљ да укаже на средства овог облика пастирства, да пронађе пут за плодносно постизање његова циља.

Први део се креће на релацији: од посете болници до специјалног болничког пастирства, Ту најпре P. Volech даје преглед садашњег болничког пастирства, а J. Schulze говори о посети болници (visitation infirmorum). Затим долазе прилози који обрађују пастирство у односу на лица повређена у несрећним случајевима (K. Netta), и његове нарочите задатке у односу на болеснике од рака (P. Volech), док се R. Svoboda занима питањима једне хришћанске геронтологије и старог човека уопште.

Од нарочитих задатака овога облика пастирства сарадници у другом делу расправљају питања конверзије (преласка у цркву), реверзије (враћања отпалих натраг у цркву) и проблема брака (Th. Blieweis), па питање сарадње свештеника код недопуштених лекарских интервенција и мера, на пр. еутаназije (проф. P. Miller) и најзад о свештеничком позиву за помоћ у несрећним случајевима (A. Bischof). — Трећи део садржи прилоге који се тичу крштења (P. Volech) — крштења у парохији и крштења у клиници (J. Faller), миропомоцања и исповести. Најзад ту се расправља и о питањима око св. тајне јелеосећења у болници (G. Davanzo). У додатку су објављени радови о односу лекара и болничког пастира (E. Polleunis), о медицинским (P. Volech) и милосрдним сестрама, монахињама (M. Vanti). На крају је двоброј донео литературу која је објављена на тему: болесник — болест — болничко пастирство.

Чед. Драшковић

MARTIN NOTH, GESCHICHTE ISRAELS. 4., UNVERÄNDERTE AUFLAGE.
GÖTTINGEN 1959 435. VANDENHOECK UND RUPRECHT. DM 14, 80

Прво издање овога дела појавило се 1950. године; друго, поправљено, 1954. Треће (прегледао) издање (1956), као и ово четврто потпуно је идентично са другим. Постоји и енглески превод: *The History of Israel*, New York/London 1958 (2. изд. 1960.) Harper and Brothers / Adam and Charles Black. \$ 7.50 / sh 42, а такође и француски: *Histoire d'Israël*, Paris 1954. Payot. Ffr. 1700.—

Увод ове књиге садржи 4 одељка: 1. „Израиљ“ (стр. 9—15) (аутор износи шта се има разумети под овом речи); 2. Земља Израиља (15—24); 3. Историјска ситуација у земљи око 1200. пре Хр. (24—45) и 4. Извори историје Израиља (45—53).

Сама историја Израиља се дели на 4 дела. — Први део: Израиљ као савез дванаест племена. I Постанак Израиљских племена: 5. Место и настањења племена у Палестини (стр. 54—67), 6. Освајање земље од стране израиљских племена (67—82). — II Савез израиљских племена: 7. Систем дванаест племена (83—94), 8. Институције савеза дванаест племена (94—104). III Традиције сакралног савеза дванаест племена: 9. Избављење из Египта (105—114), 10. Патријарси (114—120), 11. Синајски савез (120—130).

Други део: Живот старог Израиља у палестинско-сиријском свету. — I Самоодржање племена у Земљи: 12. Однос према затеченим становницима (131—142), 13. Односи са суседима (142—151). — II Прелаз ка политичкој моћи: 14. Епизода Сауловог царства (152—165), 15. Веледржава Давида (165—187), 16. Владавина Соломона (187—198), 17. Духовни живот Израиља у давидско-соломоној држави (198—205), 18. Јуда и Израиљ после смрти Соломона (206—217), 19. Ратови са суседним државама (217—228).

Трећи део: Израиљ под доминацијом старооријенталних велесила. I Доба асирске и нововавилонске доминације: 20. Нови положај и његов значај за Израиља (229—232), 21. Подјармљивање од стране Асираца (233—244), 22. Крај Асура и рестаурација за време Јосије (244—253), 23. Навуходоносор и крај Јудине државе (253—261), 24. Ситуација после пада Јерусалима (261—270). II Доба перзијске и македонске доминације: 25. Зидање светишта и обнова култа у Јерусалиму (271—286), 26. Преуређење живота под перзијским утицајем (286—304), 27. Живот јерусалимске верске заједнице у перзијско доба (304—312), 28. Македонско освајање оријента и самарјанска шизма (312—321).

Четврти део: Рестаурација, распад и пропаст. — I Макавејски устанак и обнова царства: 29. Сукоб за време Антиоха IV и његове последице (322—343), 30. Настанак и распад хазмонејског царства (343—352), 31. Унутарњи живот Израиља у доба јелинизма (352—359). — II Доба Римљана: 32. Захват римске силе (360—369), 33. Владавина Ирода и његових потомака (369—383), 34. Одбацивање Христа (383—386), 35. Устанци против Рима и крај Израиља (386—406).

На крају се даје списак скраћеница, литературе (у избору), регистар библијских места и регистар имена и ствари.

Професор Нот је један од најистакнутијих старозаветника у свету. Од његових многобројних дела овде ћемо истаћи она која су послужила за базу овог његовог животног дела. То су: *Überlieferungsgeschichtliche Studien* (1943; 2. изд. 1958) (студија о тзв. девтеронимистичкој и хронистичкој историји); *Überlieferungsgeschichte des Pentateuchs* (1948) (анализа усмене традиције инкорпориране у Пентатеуху); *Das System der zwölf Stämme Israels* (1930) (монографија о племенском периоду Израиља); *Die Gesetze im Pentateuch* (1940) (анализа законодавне традиције Израиља).

Политичка историја Израиља у II—IV дела дата је онако како смо то и до сада знали. Ови делови наишли су на општу сагласност. Оно што је изазвало диску-

сију и контроверзе то је I део историје. У њему Нот негира било какву историју Израиља пре настањена на тлу Палестине. Наиме, Нот заједно са својим учитељем, Albercht Alt-om (Алберхт Алт) стоји на становишту да историја Израиља (а и сам Израиљ) настаје тек пошто је створена конфедерација (амфиктионија) дванаест племена у Палестини. Пре тога времена свако поједино племе је имало своју засебну предисторију. Тако на пр. излазак из Египта је доживљај једне мање групе („не велике“). Исти је случај и са Синајским савезом. И Мојсијева веза са Синајем је врло незнатна; зато се он тешко може сматрати организатором и законодавцем Израиља. Извештај о освајању Земље под вођством Исуса Навина је продукт етнолошких традиција; поједина племена су сама или удружена са неким другим несметано наилазила и насељавала се. Већина хананских градова је остала нетакнута, јер су дошљаци били семиномадска племена и жеља им је била да се баве агрикултуром, док су живот у градовима потцењивали. Ту и тамо је долазило и до сукоба са домородцима, а на неке акције ширег обима прешло се тек касније и то без неког нарочитог плана и синхронизације. Аврам, Исак и Јаков, иако историске личности, били су само патријарси појединих племена; тако Јаков „дома Јосифовог“, а Исак и Аврам јужних племена. Све ове појединачне међу собом независне традиције тек су касније, по извршеној конфедерацији, током дужег времена постале заједнички посед свих израиљских племена и као такве инкорпориране у Пентатеух, док су друге традиције пале у заборав.

До оваквих резултата Нот долази на првом месту пренаглашеном применом методе тзв. *Gattungsgeschichte* (историја врсте sc. литерарне) при анализи литерарних докумената и усмених извора о пореклу Израиљаца и, што многе детаље те традиције третира као етиологију. Ови принципи које Нот заступа још од раније (1938) наишли су на критику такође једног од најеминентнијих старозаветника и археолога, професора W. F. Albright-a (В. Ф. Олбрајт) још 1939 г. (*Bulletin of the American Schools of Oriental Research* No 74 str. 11—23). К тому долази још и то што је Нот скептичан према археолошким налазима. Они не могу служити као екстерни доказ аутентичности библиских извештаја о освајању земље, јер те налазе не прате и писани документи на основу којих би се могло несумњиво утврдити да су налази у вези баш са тим извештајима. Но археолошка ископавања показују да је током 13—12. в. пре Хр. већи број палестинских градова разорен и зато се тешко може негирати њихова веза са библиским извештајима.

Овакав став М. Нота према предисторији Израиља ни најмање не умањује значај његовога дела. Изван сваке је сумње да се професор Нот у своме научном раду руководи ревносту и тежњом за истином. Резултати до којих је дошао базирају на научним принципима и методама. А да ли је неки од њих код њега пренаглашен или ексклузиван, или да ли је требало да води више рачуна и о другим методама, то нека покаже даља дискусија.

М. М. Ердџан